

Osvětí a svět / Svět a „osvětí“

„Svět“ je pro každý subjekt (tedy nejen pro lidský subjekt) otevřen pouze částečně (Patočka zaváděl do češtiny – po vzoru Heideggerově – rozdíl mezi pouhou „odemčeností“ a skutečnou „otevřeností“). Bělohradský kdysi v souvislosti s „dílem“ a jeho případnou „světovostí“ mluvil o tom, že „světovost díla je v tom, že se v něm uskutečňuje tato převaha světa nad pouhým prostředím“. Chceme-li mluvit co nejpřesněji, nemůžeme tu užít slova „převaha“, protože svět nemůže mít „převahu“ nad prostředím (a vůbec nad ničím), protože jeho význam nespočívá v jeho „váze“. Přiměřenější by snad mohlo být mluvit o tom, že svět „převládá“ – ale tam zase číhá jiná nesnáz: svět není ve skutečnosti tím, co „vládne“, neboť je sám „ovládán“. Právě proto není a nemůže být „otevřenost“ světa jeho vlastní dílem, jeho výkonem, jako akcí nebo aktivitou. Svět se sám neotvírá, ale je nám otvírán tím, že se k nám přibližuje to, co nám jej otvírá resp. v čem se nám otvírá, v čem a čeho prostřednictvím k nám jeho otevřenost přichází. A to, co takto „vládne“ nejen nad tímto otvíráním, ale i nad naším „otvíráním se“ této přicházející otevřenosti, a co vládne vposledu všemu, tedy i světu samému, není ani „něco“, ani „někdo“, protože to není „subjekt“. Je to „pravda“ (či spíše „Pravda“) jako ryzí nepředmětnost (a každý subjekt má předmětnou stránku), která k nám přichází tak, že nám otvírá „svět“, ovšem nejprve tak, že nám odemyká tu část světa, do které jsme zasazeni a s níž se postupně seznamujeme, takže se v ní začínáme cítit jako „doma“. Tím se ovšem vlastně uzavíráme do oné „omezenosti prostředí“, přesněji, do omezenosti „osvětí“ (chápaného jako „osvojený svět“, případně osvojená část svět, aspekt světa). A z této „omezenosti osvětí“, v němž se nám sice svět „odemyká“ resp. v němž nám začíná být „odemčen“, se může začít osvobozovat zase jen díky z budoucnosti přicházející a nás oslovující „Pravdě“, která „vládne“ světu (i nám), a které je proto jediná s to nám svět (zase jen postupně) otvírat. Takže naše otevřenost vůči světu je nutně podmíněna naší otevřeností vůči přicházející Pravdě. –

Na tomto místě můžeme ještě (proti Bělohradskému) dodat, že zapomíná na tu rozhodující „podmínku“ světovost určitého díla. Je to jen poloviční pravdy (a tedy velká chyba), když se řekne, že „světové je takové dílo, které nelze potkat beztréstně, které nás mění tím, že mu rozumíme“ (Bělohradský). Nevhodné je už to slovo „beztréstně“, protože analogicky by muselo platit, že se ani s Pravdou nemůžeme setkat „beztréstně“; je to „trest“, když nás osloví Pravda a my jsme ochotni ji zaslechnout a poslechnout? Může to snad někdy být i bolestné, ale těžko to lze označit za „trest“, protože je v tom vždycky „vysvobození“. Každé lidské dílo, zejména mocné, nás jistě mění tím, že (a jak) mu rozumíme; s tím lze souhlasit, to je konec konců úkolem každého uměleckého díla. Ale to, zda nás mění k lepší nebo k horšímu, nezáleží vposledu ani na tom dílu samém (a ani na jeho autorovi), nýbrž na tom, zda a jak účinně slouží tomu, aby nás více a lépe oslovila sama Pravda, takže teprve v jejím světle se změní náš přístup ke světu, a ovšem tím i my sami.

(Písek, 100305-1.)